

PŘEHLEDY

Následující přehledy shrnují základní typy vět a konstrukcí, a proto jsou nutně zjednodušující. Jsou určeny pouze pro základní orientaci v systému latinských obsahových vět.

Obsahové věty oznamovací

	Příklady predikátů ve větě hlavní	Spojka	Překlad	Způsob ve větě vedlejší
Akuzativ s infinitivem	<i>videre, audire, sentire dicere, scribere, nuntiare putare, intellegere, dolere, gaudere, moleste ferre notum est, difficile est</i>		že aby (méně často) jak (méně často)	infinitivy všech časů
Akuzativ s participiem	<i>videre, audire, sentire facere, inducere</i>		že jak	participium prézentu
Nominativ s infinitivem	<i>videre, audire dicere, tradere putare, credere</i>		že	infinitivy všech časů
Věta s <i>quod</i>	<i>gaudere, molestum est accusare, laudare praetermittere bene accidit, fit</i>	<i>quod</i>	že	indikativ konjunktiv podle souslednosti časů (cizí mínění)
Věta s <i>ut (non)</i>	<i>accidit, fit, mos est,</i>	<i>ut ut non</i>	že že ne	konjunktiv podle souslednosti časů (zejména konjunktiv présentu, imperfekta, méně často i perfekta)
Věta s <i>quin</i>	<i>non dubito, dubium non est, quis dubitat?</i>	<i>quin</i>	že	konjunktiv podle souslednosti časů

Obsahové věty žadací

	Příklady predikátů ve větě hlavní	Spojka	Překlad	Způsob ve větě vedlejší
Akuzativ s infinitivem	<i>velle, nolle, malle, cupere</i> <i>necesse est, oportet, licet, opus est iubere, vetare, prohibere</i>			infinitiv přítomny infinitiv perfekta (méně často, jen po některých výrazech, jistotní modalita)
Konjunktiv bez spojky	<i>velle, nolle, malle</i> <i>necesse est, oportet, licet cave, fac</i>		aby	konjunktiv přítomny, imperfekta konjunktiv perfekta, plusquamperfekta (méně často, jen po některých výrazech, jistotní modalita)
Věta s <i>ut/ne</i>	<i>orare, petere, studere</i> <i>dicere, respondere imperare, praecipere discernere, statuere cavere</i>	<i>ut</i> <i>ne</i> (<i>neve</i>)	aby aby ne (a aby ne)	konjunktiv přítomny, imperfekta
Věta obavná	<i>timere, vereri, metuere</i> <i>timor, metus</i>	<i>ne</i> <i>ne non (ut)</i>	že, aby ne že ne, aby	konjunktiv přítomny, imperfekta konjunktiv perfekta, plusquamperfekta (méně často)
Věta zabraňovací	<i>impedire, recusare, obstare deterrere, prohibere se tenere, vix teneri paulum abest, nihil abest</i>	<i>ne</i> <i>quominus quin</i> (po záporném slovese)	aby aby ne infinitiv	konjunktiv přítomny, imperfekta

Věty s *quin*

Predikát ve větě hlavní	Překlad spojky <i>quin</i>	Způsob	Záporka ve větě vedlejší	Synonymní spojky
<i>Non dubito</i>	že	konjunktiv podle souslednosti	<i>non</i>	
<i>Fieri non potest</i> <i>Facere non possum</i>	že ne, aby ne	konjunktiv podle souslednosti, nejčastěji konjunktiv přítomného nebo imperfekta	nepoužívá se	<i>ut non</i>
<i>Non impedio</i> <i>Non recuso</i> <i>Teneri non possum</i>	aby aby / aby ne	konjunktiv přítomného nebo imperfekta	nepoužívá se	<i>quominus</i> <i>ne</i> (vzácně)

Příklady predikátů řídících různé věty

V následujícím přehledu²⁸ jsou uvedeny příklady predikátů, které mohou řídit různé věty nebo konstrukce s oznamovacím nebo žadacím významem. Zohledněny jsou zejména typické případy, některé okrajové konstrukce jsou naznačeny světlejším vybarvením pole. Tabulka není kompletním přehledem všech dokladů v celé historii latiny.

	Inf.	Ak. + inf.	Ak. + ptc. préz.	Nom. + inf.	<i>Ut</i> (<i>non</i>)	<i>Quod</i>	Konj.	<i>Ut</i> <i>ne</i>	<i>Ne</i> / <i>ne non</i>	<i>Ne</i> / <i>quo</i> <i>minus</i>	<i>Quin</i>
dicere		+		+				+			
videre		+	+	+				+	(+)		
gaudere		+				+					
accidit					+						
bene accidit		+				+					
mos est	+	+			+						
tempus est	+	+			+						
difficile est	+	+			+						
verum est		+			+						
non dubitare	(+)										+
velle	+	+					+	(+)			
necesse est	+	+					+				
iubere	+	+		+			(+)	(+)			
persuadere	(+)	+						+			
imperare	(+)	(+)		(+)			(+)	+			
metuere	(+)								+		(+)
impedire	(+)									+	+

28 Příklady jsou převzaty z: Pinkster (1990, s. 104–115).

Doplnění: propojení oznamovacích a žadacích vět

Věty obsahové oznamovací a žadací jsou různorodou skupinou vět, kterou nelze členit podle jednoho kritéria. Některé věty se vyskytují na pomezí mezi oznamovacími a žadacími, některé se liší od ostatních vět ve své kategorii (např. jsou uvozeny netypickou spojkou) apod. Na výsledném významu věty se podílí zejména tyto faktory:

- **Význam řídicího predikátu:** je spojen se způsobem vyjádření vedlejší věty, neplatí to však vždy (např. sloveso *imperare* obvykle řídí větu s *ut*, kdežto *iubere* infinitivní konstrukci).
- **Forma věty vedlejší (spojková věta, infinitivní konstrukce):** někdy je rozdílná forma věty spojena s rozdílným významem (např. *dicere, ut/ne* proti *dicere* s akuzativem s infinitivem), někdy to však neplatí nebo je rozdíl ve významu velmi malý (např. *accedit quod / ut*).
- **Způsob ve větě vedlejší:** někdy se povinně používá konjunktiv, který je však pouhým formálním vyjádřením podřízenosti věty (např. po *accidit, ut*), někdy se povinně používá konjunktiv, který je zároveň nositelem modálního významového odstínu (např. ve větách žadacích s *ut/ne*), a jindy se může ve větě vyskytnout jak indikativ, tak konjunktiv, který vyjadřuje specifické významové odstíny (např. konjunktiv cizího mínění ve větách s *quod*).

Na výsledné podobě věty a jejím významu se podílí i kontext, tzv. pragmatické faktory (např. snaha zdůraznit určitou informaci), stylistické hledisko (např. snaha vyhnout se opakování stejné konstrukce), záměry autora apod.

Jednotlivé druhy vět proto nelze chápat jako přesně ohraničené skupiny, ale jako typické případy tvořící jádro, kolem něhož se ve větší či menší vzdálenosti nacházejí případy méně typické nebo hraniční. Pro interpretaci vět je nutné rozumět základním principům, orientovat se v základních skupinách vět a na základě toho posuzovat ostatní případy.

Tipy pro překlad

Vzhledem k různorodosti vět nelze vytvořit jednoduché postupy pro překlad, které by měly všeobecnou platnost. Při překladu do češtiny i do latiny je třeba mít na paměti, že určitá latinská spojka nebo konstrukce se vždy nemusí překládat pouze jedním způsobem a naopak. Od vět obsahových je třeba navíc odlišit jiné typy vět. Uvedme několik příkladů:

- Akuzativ s infinitivem se může přeložit pomocí věty s „že“ i „aby“, a to i v případě, že má v latině oznamovací význam (např. *Utile est te id scire*. „Je užitečné, abys to věděl;“ *Dicebat se id scire*. „Říkal, že to ví.“).
- Výraz *quominus* zapsaný jako *quo minus* může být zabraňovací spojkou, ale i spojkou *quo* ve větě účelové v kombinaci s komparativem *minus* „aby tím méně“. Může se jednat i o srovnání „čím méně“.
- Spojka *quin* může odpovídat českému „že“ (*non dubito, quin* „nepochybuji, že“), „aby“ (*non impedio, quin* „nebráním, aby“) nebo „aby ne“ (*teneri non possum, quin* „nemohu se zdržet, abych ne“).
- Věta s *quod* může být nejen obsahovou větou oznamovací (význam „že“), ale i vztažnou (význam „které“ nebo „to, co“), tázací (význam „jaké“) nebo příčinnou (význam „protože“).
- Českému infinitivu po slovesech zabraňování odpovídá obvykle latinská vedlejší věta, avšak po *prohibere* je naopak častější akuzativ s infinitivem.
- České infinitivy po slovesech s významem „bát se“ se do latiny překládají vedlejší větou.
- Česká spojka „aby“ může odpovídat akuzativu s infinitivem s žadacím i oznamovacím významem, větě žadací s *ut/ne*, větě obavné či zabraňovací, ale někdy také větě obsahové oznamovací s *ut (non)*.
- Český oznamovací způsob je možné v závislosti na typu konstrukce přeložit pomocí infinitivu, indikativu nebo konjunktivu.